

26.9.2016.

NEĆE JEZIK NEGO PRAVO

Jezik i (ne)diskriminacija u medijima

Hvala vam što ste došle. Ovo je drugi razgovor u seriji razgovora *Neće jezik nego pravo*. Danas govorimo o jeziku u medijima, diskriminaciji, odnosno o tome kako mediji predstavljaju žene, kako ih tretiraju, da li su žene sagovornice, da li se citiraju, kako ih portretiraju, kako mediji tretiraju druge i da li učestvuju u diskriminaciji. Sa mnom su ovdje aktivistice, novinarke, urednice i književnice. Hvala vam što ste se odazvale pozivu. Za ovu temu nisam imala problem izabrati sagovornice. Pored njih tri mogla sam pozvati još novinara i novinarki koji se odgovorno bave ovim poslom i pišu kako bi trebalo pisati. Bavit ćemo se i pozitivnim i negativnim praksama, a ideja je da pokažemo kako to treba i kako može bolje. Dozvolit ću vama da se same predstavite.

Lamija Begagić: Moje ime je Lamija Begagić, književnica, novinarka, vanjska saradnica niza portala i magazina. Između ostalog, napisala sam tekst koji bi trebao poslužiti kao uvod

ovom predavanju, koji je objavljen na stranici [Lingvista](#). Jako sam sretna što sam tu. Mislim da ću govoriti iz više pozicija, prije svega kao saradnica portala i magazina [Školegijum](#) i [LGBTI.ba](#), ali i kao osoba koja se pitanjima predstavljanja drugih i drugačijih u medijima bavi zato što me to zanima i zato što mislim da je to moja profesionalna obaveza.

Lejla Huremović: Za one koji me ne znaju, ja sam Lejla Huremović, dolazim iz Sarajevskog otvorenog centra i sa portala [LGBTI.ba](#). Aktiviskinja sam dugi niz godina, posebno me zanimaju prava lezbejki, gej, biseksualnih, trans, interpolnih osoba i o tome ću u suštini najviše govoriti, i to iz pozicije nekoga ko radi za organizaciju koja se bavi pravima LGBTI osoba, ali i osobe koja radi u jednom mediju i prati svakako i druge medije koji izvještavaju o LGBTI temama.

Kristina Ljevak: Ja sam Kristina Ljevak, novinarka, između ostalog, i urednica *Urban magazina*. Pretpostavljam da ćemo danas imati prostora da govorimo o promjeni uređivačke politike jednog magazina koji je bio klasični *life style* magazin do magazina za kulturu, umjetnost i društvena pitanja koji u središtu pažnje ima feminizam, aktivizme raznih vrsta, a koji je i dalje isključivo komercijalni proizvod i potvrda da se zaista može kad se hoće i da nema prostora za izgovore koje najčešće slušamo kada čujemo opravdanja za aktuelne medijske sadržaje. Nažalost, ovo je izuzetak, ali ako postoji volja i u tom okviru se može ići prema pozitivnijim praksama.

Sandra Zlotrg: Hvala. Počet ćemo sa Lamijom. U tvom tekstu [Tri priče iz Rija](#) govoriš o medijskim trikovima i alatima pomoću kojih se žene predstavljaju kao *druge*. Posebno je to interesantno u sportu, gdje postoji „ženski“ sport. Ti si objasnila kako se žene predstavljaju kao eksces, a ne kao osobe, na tri primjera. Osim ta tri primjera, da li je bilo još nekih zanimljivih i kako si suzila tu priču.

Lamija Begagić: Fenomen „žena u sportu“ i medijskog izvještavanja o ženama u sportu mi je zanimljiv već neko vrijeme. Pratila sam cijelu olimpijadu fokusirajući se na to kako će mediji gledati žene i kako će prikazati žene i ženski uspjeh u sportu. To je priča koju sam istraživala mjesecima ranije pišući roman, gdje je glavna protagonistkinja bivša aktivna sportistkinja na kraju aktivne karijere koja pokušava da se snađe u svijetu i u nekim svojim odnosima. Istraživala sam s tim ciljem i otišla na različite strane i došla do zaključaka koji me uglavnom nisu iznenadili. Žena u sportu je uvijek eksces i odmak od norme. Ne zaslužuje *prime time* niti zaslužuje centralni prostor u medijima i uvijek je gurnuta na marginu i u stranu. To je bilo glavno težište mog istraživanja medijskog izvještavanja sa Olimpijade u Riju. Prvo, žene u

sportu; potom LBT žene u sportu, što je dodatna priča sa vrlo specifičnim situacijama, medijskim naslovima i medijskim izvještavanjima i, na kraju, žena koja se posmatra kroz etnicitet na primjeru slučaja Majlinde Kelmendi, kosovske džudistkinje i načina na koji su mediji izvještavali o njenim sportskim uspjesima, ne spominjući nju, rijetko navodeći njeno ime i prezime, imenujući je „djevojkom iz Peći“, da bi skrenuli fokus na etnicitet i na priče koje su medijima najvažnije, na senzacionalističke naslove gdje ženski uspjeh u sportu apsolutno nije bitan niti je predmet njihovog interesa.

U SRBIJI ČUPAJU KOSU: Kelmendi osvojila povijesno zlato za Kosovo na Olimpijadi, pogledajte reakcije u Prištini

Kelmendi je prije četiri godine u Londonu nastupila pod zastavom Albanije, ali nije osvojila medalju

Sport 08. Avg. 2016 08. Avg. 2016 1

Došli smo do različitih zaključaka. Prvo, da se žena u sportu uvijek stavlja u posebnu kategoriju neke kutijice na samom dnu ženskog sporta. Čak i kad žena u istoj disciplini, kao što je plivanje, osvoji zlatnu medalju, obori svjetski rekord – nađe se u podnaslovu, a njen muški kolega koji je osvojio srebrnu medalju i nije oborio svjetski rekord je u glavnom naslovu. Njegova disciplina se navede kao *sto metara određenim stilom*, a njena disciplina se imenuje *osamsto metara u ženskom stilu*. Put me nanio i preko portala [Libela](#) i [VoxFeminae](#), koje su o tome isto pisale, gdje ima sjajnih tekstova. To nije tema koja je zanemarena. Došla sam do istraživanja koje su radili u Britaniji, gdje su izvukli korpus riječi koje se koriste kada se opisuju žene koje se bave „ženskim“ sportom i muškarci koji se bave „sportom“. Uz žene se koriste pridjevi koji se tiču njihovog života izvan sporta: lijepe, mlade, udate, neudate, trudne; dok se uz muškarce vezuju pridjevi koji opisuju njihovu fizičku spremu, što bi trebalo biti najbitnije kada govorimo o sportistima – oni su brzi, jaki, a rijetko kad se govori o njihovom životu izvan sporta.

Sandra Zlotrg: Za Majlindu je bilo interesantno to kako ide naslov, podnaslov, pod čijom se zastavom takmičila, a tek onda negdje ispod 'Majlinda Kelmendi dvostruka svjetska prvakinja'. Lejla, ti predstavljaš publikacije [Čekajući ravnopravnost i Ka pozitivnim praksama](#). SOC godinama prati izvještavanje o LGTBI temama. Kako je to bilo kada si počela izvještavati i da li se danas išta promijenilo? Da li su LGTBI teme i dalje „škakljive“, „skandalozne“ i „neugodne“?

Lejla Huremović: Definitivno jesu, bez obzira na već dugogodišnji rad sa medijima i praćenje medijskog izvještavanja. Koliko god da ima pomaka i koliko god da su se stvari promijenile, i dalje su to teme koje izazivaju kontroverzu, koje su skandalozne, koje se pokrivaju iz ugla senzacionalizma, gdje se uglavnom govori o homoseksualnosti ili o gej muškarcima, gdje su još uvijek žene, transeksualne žene i transeksualne osobe nevidljive. Dakle, još uvijek sve kreće od toga.

Sandra Zlotrg: Kojim se sve trikovima i alatima mediji služe kada predstavljaju LGBTI osobe?

Lejla Huremović: Kada govorimo o izvještavanju o LGTBI temama, porastao je broj članaka u zadnje tri godine. To su uglavnom agencijske vijesti. Najveći problem je popratni materijal koji se koristi za izvještavanje, fotografije koje uopće nemaju veze sa onim o čemu se piše.

Ova fotografija definitivno nije sa prajda u Istanbulu, njihov prajd još uvijek izgleda kao prajd na Balkanu, iako tamo bude pedeset hiljada ljudi. Često i kad prenesu korektnu vijest, upropaste je naslovom ili fotografijom. Čak takve tekstove možete da karakterišete kao negativne jer naslovima impliciraju nešto negativno. Kada se izvještava o Paradi ponosa,

najčešće se govori o tome da su se samo *prošetali gejevi* i da su *homoseksualci paradirali*, koliko je bilo policajaca, da li je bilo nasilja, a nikada se ne govori šta Parada predstavlja, koji je kontekst, zašto izlaze na ulicu i zašto. Moglo bi se pristupiti izvještavanju kao i o svakom drugom protestu i o problemima s kojim se susreću. Imam ponekad osjećaj da kada bi se poredili tekstovi prije tri, dvije i godinu dana, da bismo našli isti tekst samo sa promijenjenim datumom i vremenom.

Sandra Zlotrg: Kristina, tvoj zadatak u ovim publikacijama bio je da analiziraš pozitivne i negativne primjere.

Kristina Ljevak: Gledam ovaj primjer sa veselim muškarcima u duginim bojama. Kada smo Sandra, Lejla i ja radile analizu, izdvojile smo *Bljesak.info* kao portal sa pozitivnim primjerima. Najčešće su pozitivni primjeri ustvari proizvod angažmana SOC-a i edukacija namijenjenih mladim novinarima i novinarkama koje su oni redovno organizovali. Ono što raduje jeste nova generacija novinarki i novinara koji apsolutno po svim principima izvještavaju o LGBTI temama i rado pišu o njima. To su najčešće mladi ljudi koji su prošli edukacije SOC-a. Loši primjeri, kao što je Lejla rekla, su to kada se samo datumi mijenjaju; moram naglasiti da imam utisak da to nije posljedica zle namjere već neznanja. Jer, stariji novinari i novinarke, urednici i urednice ne smatraju da trebaju doći na bilo koju vrstu info-sesije, ili seminara. Ako govorimo o posjetama nekim događajima ispred redakcije, šalju se ljudi koji su na praksi ili su se tek zaposlili. Iz iskustva znam kako stvari funkcioniraju iza vrata medijskih domova, tj. kako se određuju teme i novinari i novinarke koji će ih pratiti: na posljednjem su mjestu teme koje nisu vezane za dnevnu politiku i o njima treba da izvještavaju mladi ljudi koji su tek došli i koji se još ne snalaze. A onda ovi veterani i veteranke stoje ispred Parlamenta i cijeli dan čekaju izjavu Čovića i Dodika. Dakle, treba pokrenuti drugačiji odnos izvještavanja i odabira tema. Proći će još dosta vremena da urednice shvate da je ono što nije dnevna politika važnije nego dnevna politika. Raduju pozitivni primjeri, a negativni nisu toliko prisutni kao 2008. godine, koju uzimamo kao važnu vremensku odrednicu, a vezana je za neuspjeh održavanja prvog Sarajevskog queer festivala, kada su, nažalost, pojedini mediji, političari, političarke, bili udruženi u atmosferi linča i zahvaljujući njima imali smo posljedice kakve smo imali... Od 2008. sve je mnogo bolje, ali sad treba pokušati napraviti kasnu edukaciju onih koji odlučuju o medijskom sadržaju.

Sandra Zlotrg: Možeš li nam objasniti kako se desi da na jutarnjem kolegiju tema postane „Dva se pilota poljubila“.

Krstina Ljevak: To je odlično pitanje. Na svu sreću, još uvijek ne možemo takve sadržaje vidjeti i čuti na javnom servisu, bez obzira da li je riječ o FTV-u, BHT-u ili RTRS-u. Kako može da se desi da to bude tema na jutarnjem kolegiju novina koje su lansirale tu informaciju, to se i ja pitam. Pretpostavljam da tu nema jasno definisanih tema. Da neko odozgo delegira ključni sadržaj koji će se pratiti biti tog dana, a onda se preostali prostor popunjava često potpuno neprimjerenim sadržajima. U analizama sam spominjala da nekad imam utisak da su glavni urednik ili urednica bila na godišnjem odmoru pa neki tekst niko nije pogledao. Oni su osvanuli u novinama jer su u zadnjem času vidjeli da im na prelomu nedostaje jedan tekst, pa su prigodan tog formata zalijepili na prazno mjesto. Sa pilotima je bila i zla namjera, ali i posljedica neznanja. U trenutku kada su to objavili računali su na veću čitanost, da će to drugi mediji prenositi kao izvor, a nisu razmišljali o posljedicama.

Sandra Zlotrg: Lejla, šta možeš reći o ovim fotografijama. Obje ove vijesti su sa portala *Bljesak.info*. Čini mi se da imaju neke fotografije koje izvlače i zalijepe kad nemaju šta drugo.

Lejla Huremović: Ja bih se složila sa Kristinom da često mediji i urednici ne razmišljaju o popratnom materijalu koji stavljaju. Radim sa medijima i portalima *Bljesak.info*, *Klix.ba*, *Buka* i uglavnom tekstovi koje oni pišu sa mnom budu zaista korektni i napisani dobro, a onda stave neprimjerenu fotografiju. Mislim da imaju foldere sa petnaest fotografija i te fotografije stavljaju. Ja ih uvijek zamolim da stave neku aktuelnu fotografiju i neku vezanu za temu. Često se može vidjeti da na tekstu sa neke sjednice bude slika Parade ponosa, što je nelogično. Mislim da je cijeli problem to što se uopće o tome mora govoriti. Gdje je ta novinarska ili urednička odgovornost kada se izvještava o bilo kojoj manjini, mora se znati

kako izvještavati o manjinskim grupama. U tekstovima vidite da nemaju apsolutno razumijevanja za sagovornike i sagovornice, što izazove još veći problem.

Sandra Zlotrg: Ovaj primjer mi je bio interesantan jer mediji prenose šta se desilo, ali sa cenzurom. Napišu „17.5. je Međunarodni dan borbe protiv homofobije. U čast sutrašnjeg praznika vašeg napuštite se dobro ... našeg“ – čega, ostane nerečeno. Naredni mediji koji to prenose kažu „sramotan, skandalozan transparent“, a ne kažu šta. Mislim da je svaki mediji trebao staviti „kurac“ u naslov pa da to bude skandal. Ovako je ostalo – navijači, pa malo ih ponijelo. Sjajno je kada vidite da su promovirali Međunarodni dan protiv homofobije, dakle, znaju za taj dan.

HOMOFOBIIJA

Sramotan transparent na sarajevskom derbiju

OBJAVA: Ponedjeljak, 18. svibnja 2015. 18:26
IZVOR: Bljesak.info
AUTOR: D.L.

VEZANI ČLANCI

TAGOV

39

Preporučiti 13 Tweet G+ 0

"17.5. je Međunarodni dan borbe protiv homofobije. U čast sutrašnjeg praznika vašeg, napuštite se dobro k... našeg"

Lejla Huremović: Mislim da to „sramotan transparent“ iz našeg saopštenja. Naši mediji znaju prenijeti cijela saopštenja, što bi se moglo iskoristiti da bi se mediji edukovali, ali je to dugotrajniji proces. Mislim da nije ok da se na taj način edukuju mediji.

Sandra Zlotrg: Osim ovog praćenja izvještavanja o LGBTI temama, udruženje Novi put iz Mostara je izvještavalo o rodnoj zastupljenosti u medijima za 2015. godinu i prije toga za 2010. U tom izvještaju stoji da se ništa nije promijenilo od 2010, da žene i dalje nisu zastupljene u naslovima, nisu ekspertkinje koje se citiraju, da, kada se gleda tema vijesti, najviše ih ima u vezi sa kriminalom, nasiljem, gdje su predstavljene kao žrtve. U nauci i

zdravstvu ih ima, a samo 2% vijesti je vezano za politiku i vlast. Kada otvorite bilo koji portal, tu su samo političke teme. Dakle, žena apsolutno nema. Danas sam tražila primjere i samo sam našla referendum, samo su izbori i sve šta je koji političar rekao u vezi s tim, nema žena.

Who makes the news?

- U posljednjih 5 godina (2010-2015) nije postignut napredak kada je u pitanju predstavljanje žena u vijestima. Žene su opet znatno manje zastupljene u odnosu na muškarce kao osobe u fokusu vijesti, iako ne postoji velika razlika u broju novinarki i novinara.
- Rezultati praćenja medija su pokazali da su vijesti u kojima su žene bile u središtu pažnje odnosile na kriminal i nasilje (4%), nauku i zdravstvo (3%), a samo 2% vijesti su bile vezane za politiku i vlast. Ponovo nije uočeno poboljšanje u odnosu na GMMP 2010., kada se "većina vijesti koje su u fokusu imale žene, odnosila na slavne ličnosti, rođenja, brakove, smrtnu slučajevu, takmičenja u ljepoti, manekenstvu, modi, plastičnoj hirurgiji, itd."
- Upotreba rodno osjetljivog jezika je poboljšana u odnosu na rezultate iz GMMP 2010.

Kristina Ljevak: Žene imamo kao potencijalne misice kada govorimo o izborima. Prije dvije godine to je bilo u dnevnom listu *Press*. Ove godine je to *Bijeljina.info*, gdje biraju miss lokalnih izbora. U naslovu imaju „kandidatkinja“, a već u tekstu žena postaje „kandidat“. Društvo i mediji se ponašaju slično kao i lideri političkih partija koji imaju jednak tretman prema članicama. One su svjesne da onog momenta kada dođu na izbornu listu, da neće biti na pozicijama odlučivanja, već će imati radno mjesto nakon izbora, što im je čest motiv za ulazak u politiku. Nema ih ni u predizbornoj kampanji ni u temama vezanim za referendum, uz izuzetak Željke Cvijanović i Biljane Plavšić, koja je rekla da 'inače ne dolazi na partijska okupljanja, ali da je ovo jako važno'. Ona je time svjesno ili nesvjesno stavila do znanja da je to jedna partijska odluka koja nema veze sa entitetskom politikom.

Sandra Zlotrg: Sjajna ilustracija da smo stali na pola puta sa rodno osjetljivim jezikom je predizborna kampanja. Piše: „kandidatkinja za vijećnika općine“ – zamalo.

Kristina Ljevak: Kao što imamo partiju koja se u svojim saopštenjima djelimično držala pravila, partiju koja je za prošle lokalne izbore imala apsolutno sve žene kao potencijalne načelnice, a ove godine se glasačima i glasačicama obraća isključivo u jednom rodu – zaboravi se.

Vladana, iz publike: U online kampanji SDA stranke za Novo Sarajevo izdvojene su žene i piše „hrabro muški glasam za kandidatkinje“.

Sandra Zlotrg: Lamija, ti si radila i istraživanja o udžbenicima. Ova analiza pokazuje kako su žene u nekim tipičnim ulogama, žrtve, majke – pa čak i ako je sportiskinja, mora se spomenuti koliko djece ima ili da li ima djece – ili su predstavljene kao seksualni objekti. Da li su isti simptomi, uzroci stanja u udžbenicima kao u medijima?

Lamija Begagić: Apsolutno. Radila sam dva istraživanja . Jedan je [Žena, majka, učiteljica](#) za Školegijum, o slici žene u udžbenicima bosanskog jezika i književnosti i moje okoline za razrednu nastavu. Drugo je novije istraživanje, koje sam radila za Fondaciju „Cure“ i u suradnji sa SOC-om, koje se tiče LGBTI pitanja i, neizostavno, ženskog pitanja u srednjoškolskim udžbenicima u Kantonu Sarajevo naslovljeno *O čemu šutimo kada šutimo o pravima LGBTI osoba*. Rezultati su manje-više jednaki. O ženama se izvještava tako da su uvijek potcrtani svi stereotipi. One su u svim mogućim ulogama. U nižem školskom uzrastu to je klasična heteronormativna porodica, to su majke zatvorene u privatnu sferu, nikada vani, ilustracije djevojčice, korektni tekstovi sa nekorektnim ilustracijama. Niz ilustracija nastavne jedinice *Prošlost, sadašnjost, budućnost*, gdje imamo tradicionalnu porodicu, sa slikom porodice i rodno podijeljenih uloga, a u sadašnjosti i budućnosti slika sa tehnologijom gdje se dijete igra sa robotom, otac je za računarom, djevojčica se igra nekom klasičnom lutkom, a majka nosi pečeno pile iz električne pećnice. Dakle, to je kao neki pomak od prošlosti i rodni uloga? Slična stvar je sa udžbenicima za srednju školu. Jednako tako nesrazmjer između ilustracije i teksta, gdje smo imalo izuzetno loše ocijenjen udžbenik koji vrví od stereotipa i predrasuda prema LGBTI osobama i ženama. Radi se o udžbeniku za psihologiju za treći razred gimnazije, gdje imamo nastavnu jedinicu o udruživanju ljudi u socijalne grupe i tu je ilustracija Parade ponosa gdje idu žene, muškarci i imamo sve moguće simbole kakva je duga. Ispod ilustracije nigdje nije navedeno o čemu se radi, a umjesto toga piše „Ljudi se udružuju u socijalne grupe na različite načine“. Izvan svakog konteksta, nigdje nije imenovano o čemu se tu radi. Tamo gdje se pominje postojanje pokreta za prava LGBTI osoba, govori se zastarjelim terminima, zastarjelim simbolima. Isti je slučaj vezano za prava žena. Sandra je maloprije rekla da su rijetko citirane, uzimane za sagovornice ekspertkinje u različitim oblastima. Primjer je novinski tekst objavljen u *Dnevnom avazu* o pitanju abortusa, gdje je jedini sagovornik muškarac ginekolog. Niko drugi nije uzet za izjavu: ginekologinja, druga medicinska radnica, neka žena. Naslov je isto senzacionalistički: *Alarmantno u Zenici, pacijentice prijete samoubistvom ukoliko im se ne dozvoli abortus*. To je informacija koju smo

dobili od tog ginekologa, načelnika Ginekološkog odjela u Zeničkoj kantonalnoj bolnici. On navodi da je abortus nužno zlo koje medicinski radnici ne žele da rade, ali moraju jer tako zakon nalaže. Kao primjer najefikasnije kontracepcije navodi samo onu koju uzimaju žene, nigdje se ne spominje kontracepcija koja bi podrazumijevala uključenost muškarca. Dakle, medijska slika i ona u udžbenicima od najnižeg školskog uzrasta do gimnazijskih udžbenika je ista.

Lejla Huremović: Što se tiče izvještavanja o LGBTI temama i predstavljanja LGBTI osoba u udžbenicima, situacija se malo promijenila. U medijima se više ne može čuti da je homoseksualnost bolest ili nešto toliko loše. Izvještava se u negativnom kontekstu, ali ne da je to bolest. Prestrašna je situacija da još ima udžbenika kao na Medicinskom fakultetu, gdje je homoseksualnost perverzija, bolest ili se svrstava sa pedofilijom.

Sandra Zlotrg: I u ovoj analizi Udruženja Novi put govori se kako treba educirati novinare i novinarke, davati pozitivne primjere, zagovarati za veći broj žena na uredničkim pozicijama. Ima li to kakvog smisla? Da li su edukacije, info-sesije šta promijenile? Kako vidiš efekat portala LGBTI.ba, da li se prenose vijesti?

Lejla Huremović: Ima pomaka, ali to ide lagano. Ako poredimo šta se dešavalo prije pet godina i danas, pogotovo kada govorimo o terminologiji u medijima: prije se najčešće koristio izraz homoseksualnost, LGBTI se kao izraz rijetko mogao vidjeti. Uvedena je taj akronim i super je da se koristi riječ koju koriste aktivisti i aktivistkinje. Bez obzira, svijest novinara i urednika nije se promijenila i na tome još uvijek moramo da radimo. Bez obzira na sve edukacije koje imamo i sa mladim novinarima i studentima i na sve info-sesije, ima još mnogo posla. Čak i oni koji dolaze na info-sesije znaju često prenijeti pogrešno informacije. U nekim trenucima napišu „homoseksualci“ umjesto LGBTI osobe. Tada pojedine grupe koje se nalaze pod akronimom bivaju isključene kao: žene, biseksualne žene, transeksualne osobe i interspolne osobe. Mislim da bi dobro bilo ući u redakcije i raditi iz redakcija. Dok se rade edukacije izvan redakcija, to nije toliko efektivno. Sve je to na dobrovoljnoj osnovi. Kada imamo treninge za novinare i novinarke prijave se oni koji su već na neki način educirani i žele o tome izvijestiti, a mi tražimo one koji nisu educirani i imaju manje znanja te prenose jako negativne informacije vezane za LGBTI osobe. Što se tiče portala kao LGBTI.ba i Diskriminacija.ba mislim da su ovi alternativni portali i mediji jako bitni. Kada bi ih bilo više onda bi drugi mediji preuzimali sadržaj, terminologiju, vidjeli bi neke druge načine izvještavanja iz drugih uloga. Vezano za portal LGBTI vidim da su u posljednje dvije-tri godine počeli prenositi informacije, prenositi cijele tekstove, što je dobar početak. Još uvijek

nije to na nivou da će na osnovu tih tekstova sami pisati takve tekstove. Za početak imamo da se prenose, pa njihovi čitatelji koji su navikli na fotografije i negativne tekstove ipak mogu pročitati nešto drugačije.

Sandra Zlotrg: [Urban magazin](#) je primjer šta se desi kada Kristina dođe na uredničku poziciju. Da li je preduslov dobrog izvještavanja da žene dođu na uredničke pozicije?

Kristina Ljevak: Hvala na komplimentu i – nije. Žene su u bosanskohercegovačkim medijima u većini. Ne samo na novinarskim pozicijama već i na uredničkim, pa često i na menadžerskim pozicijama. Nedavno je jedna žena sa ozbiljnom karijerom postala direktorica velike medijske grupacije. Na pozicijama odlučivanja i na čelu redakcija tamo gdje nema novca žene dolaze do izražaja: u kulturi, u društvenim naukama, u medijima. Prema onome što je medijska slika danas, nije preduslov da žena bude na poziciji odlučivanja. Nedavno je na naslovnici bh. šarenog magazina bila Sanela Jenkins u kupaćem kostimu kako je uplovila sa jahtom u Neum gdje će lobirati da Neum bude bh. Monte Carlo, što bi mogla biti odlična priča da se tu govorilo o njenim konkretnim planovima. Ne mora o tom Neumu, ako to treba biti neka šarena laža, ali žena je poduzetnica, ima svoj proizvod koji plasira na tržište i rezultate vezano za to. Možemo priču o njoj ispričati kao priču o tome kako žena opstaje u jednom muškom svijetu kao što je biznis. To nije bila tema, već je to na kraju spomenuto, a vjerovatno je i njen uslov za intervju bio da se spomene čime se ona bavi. Fokus je bio na tome šta će ona obući na SFF-u. Najveći prostor su zauzimale njene fotografije u kupaćem kostimu na naslovnoj stranici i u tekstu. Svaka djevojčica koja uzme te novine uzet će ih jer ih čita njena majka ili će ih vidjeti u frizerskom salonu. Neće pomisliti da je put do novca rad ili put do bilo koje vrste uspjeha rad, već da se dovoljno skinuti u kupaći kosti. Ima i drugih gdje nema kupaćih kostima, ali se promovišu patrijarhalne vrijednosti, slika sretne porodice, slika 'dom je sretan tamo gdje je majka sretna'. Šta sa domovima gdje nema majke, gdje očevi sami odgajaju djecu ili djeca nemaju roditelje? Takvih primjera je mnogo: 'Preduslov za sreću je da je ručak na vrijeme'. Pričamo o korektnom izvještavanju o LGBTI temama, a ako se pozabavimo time kako se o ženama izvještava u medijima, tu ne znam kakvu edukaciju treba napraviti. Ne znam da li se uopće na fakultetima o tim temama govori, gdje bi se nešto o novinarstvu trebalo i naučiti. Kada vidim profesorice koje svoje prijateljice na Facebooku pozivaju riječima 'drage moje dame, okupimo se sutra'. Ne *damimo* se barem međusobno. Tako da od dama do kupaćih kosima, do žena, majki, kraljica dolazimo do primjera koje ne treba ni spominjati. Ako imamo ove koji su benigni, onda imamo klasičnu prezentaciju žene koja treba biti po ovom modelu žena, majka, kraljica ili ona koja treba muškarcima i svima

zainteresovanim pružiti rekreativne trenutke. Sinoć sam na Instagramu vidjela naslov za novi *Hello*, srpski magazin. Na naslovnoj stranici glumica Katarina Radivojević, koja je svojevremeno glumila u *Zoni Zamfirovoj* glavnu ulogu, film je bio hit, oborio sve rekorde u kinima Srbije, ali se tu ne pojavljuje naslov koji govori o njenoj karijeri, što bi bilo motivirajuće za neku drugu ženu, već je naslov „Zaledila sam jajne ćelije, biološki sat mi otkucava“. Žena je po tim klasičnim standardima prelijepa, uspješna i koja je poruka koju ona šalje? Da svaka žena ode tamo u taj frižider i da se ne bavi ničim drugim na ovom svijetu. Kada sam to prelistavala naletila sam na *Gloriju*, tamo je bio mladi glumačko-pjevački par sa naslovom „Nepoznati detalji proslave pete godišnjice braka“. A šta su poznati detalji, ko se s njima upoznava i koga to zanima?

Sandra Zlotrg: Kako sam se pripremala za ovo predavanje ponovo sam pročitala [zbornik](#) radova koji je 2005. godine Mediacentar objavio o stereotipima u medijima. Jedan od zaključaka jednog od sjajnih tekstova je taj kako su žene dominantne jedino na posljednjoj stranici, što je simbolika njihovog položaja u društvu. Lamija, šta imaš reći na to?

Lamija Begagić: Tu bih se nadovezala na važan segment uređivanja magazina koji su namijenjeni djeci. Trenutno radim samo magazin *Kolibrić* koji za ciljnu grupu ima djecu predškolskog i nižeg školskog uzrasta. U proteklih 10–15 godina sam radila magazine namijenjene djeci, tinejdžerima, tinejdžerkama i susrela sam se sa različitim ciljnim skupinama od najmlađe djece do gimnazijalaca. Bilo je zanimljivo pratiti njihov odnos prema štampanim medijima i novinama i kako se on mijenja otkad su rapidno ušle tehnologije i novi mediji u njihove živote. Šta je nekada značila neka osoba na naslovnici i na posteru i šta to danas znači djeci. Ovdje se radi o specifičnim magazinima koji se ne nalaze na kioscima, već se distribuiraju, kao *Vesela sveska* i *Male novine* nekad, direktno u školske klupe. Uvijek ste na razmeđu onoga što djeca **hoće** da čitaju i onoga što **smije** ući u školu. Djeca su uvijek željela da na naslovnici vide glumce, glumice, pjevače, pjevačice, a ono što smo mi pokušavali da nudimo je nešto drugačije.

Na ovom slajdu vidimo malu intervenciju nekih kreativnih ljudi sa interneta. Radi se o magazinu *Girls' Life* i njegovoj naslovnici kakva se našla na kioscima u Americi, a s druge strane je prijedlog kako bi to moglo biti. Osoba koja je s lijeve strane ekspertica je u nečemu što se tiče njene kose iz snova, dok je djevojka s druge strane osvojila nagradu na Google sajmu nauke. Dakle, to je prijedlog kako bi mogle vijesti izgledati u časopisu u kojem je glava i ono što je u glavi bitnije od kose i frizure – onoga što je na glavi. Ja sam pokušavala da pratim ovu ovamo stranu, ali sam uvijek bila u nekim kompromisima. Na kraju je to rezultiralo da sam predala to drugim ljudima i odustala od bavljenja tim. Od sitnih kompromisa gdje u Photoshopu morate tim glumcima i glumicama kojima ustupite prostor na naslovnicama raditi intervencije kakve su skidanje križeva sa njihovih lančića, jer to ide u škole na određenom dijelu teritorije zemlje gdje to nije prihvatljivo obilježje za vidjeti na naslovnici, do uklanjanja tetovaža i različitih drugih Photoshop intervencija, te stalne utrke sa konkurencijom ukoliko se desi da umre ili nesretnim slučajem pogine glumac ili pjevač pa da što prije stavite njega na tu crnu naslovnicu jer će to prodati časopis.

Sandra Zlotrg: Jednom si rekla da su djeca glasala da se tebe stavi na naslovnicu.

Lamija Begagić: Na poster, ne na naslovnicu! Ne treba svu djecu koja čitaju te magazine stavljati u isti koš, naročito kada je riječ o uzrastu između petog i devetog razreda. Mislim da ovo što sad radim, tj. radim za mlađu djecu, jeste na tragu ovog, da pokušavamo djeci ponuditi modele ljudi, naročito žena, djevojaka, djevojčica, koje rade neke super pametne stvari. Moja kćerka koja ima pet godina sada želi biti vatrogaskinja i smeta joj što na crtićima

nema žene vatrogaskinje. Kada smo se vozile taksijem ona je mnogo pričala, pa joj je taksista u pokušaju da bude smiješan rekao da će biti sekretarica kad poraste, ne čak ni advokatica, na šta je ona odgovorila: „Ne želim da budem sekretarica, nego ću biti vatrogaskinja“. On se okrenuo i rekao 'bit ćeš vatrogasac?' a ona je rekla 'neću, bit ću vatrogaskinja!' Pri pripremi svakog broja Kolibrića, trudim se voditi računa da imamo i naučnice, i vatrogaskinje, i astronautkinje, i kako u tekstu, tako i na ilustracijama.

Sandra Zlotrg: Lejla, slažeš se da kada govorimo o korektnom izvještavanju, o korektnim terminima, rodno osjetljivom jeziku, da zapravo govorimo o stereotipima?

Lejla Huremović: Da. Ponekad ima dobra volja novinara i novinarki da pišu o LGBTI temama, ali nemaju dovoljno znanja pa se okrenu raznim stereotipima, pokušavaju da pokažu LGBTI osobe kao heteroseksualne parove. Recimo, vjenčao se gej par pa je on njemu stao na nogu, ili zaprosio ga je i sl. Što implicira da apsolutno ne znaju o čemu pišu, jer nije sve tako heteronormativno.

Sandra Zlotrg: Kristina, portali koji analiziraju medije ili predstavljaju primjere kako bi se to moglo raditi: [Analiziraj](#), [Diskriminacija](#), [Školegijum](#), [Prometej](#) – kakvi su dometi tih portala? Recimo [Diskriminacija.ba](#), portal koji obuhvaća diskriminaciju u širem smislu, ne samo žene, ne samo LGBTI, već i šire društvene teme – zbog čega mi imamo specijalizirani online-magazin za to, a nemamo te teme u dnevnim novinama i sedmičnjacima?

Kristina Ljevak: Za početak, dobro je da imamo te portale. Kao autorica mnogih, doživljavam ih kao svojevrsnu bazu podataka. Ako se bavim temom vezanom za diskriminaciju ili probleme osoba sa poteškoćama, jedini sadržaj vezan za BiH bude objavljen na portalu [Diskriminacija.ba](#) ili ako je vezano za LGBTI, to bude na [LGBTI.ba](#). Mislim da postoji kritična masa, publika koja to redovno prati, ali se plaši da se obrati istomišljenicima i istomišljenicama. U javnim medijima kultura urednike ne zanima. Teško se izboriti za minutažu u dnevniku da se poprati područna predstava, filmska premijera, ali kad umre glumac ili glumica, ako to slučajno ljudi koji rade u redakciji za kulturu ne objave, to je problem. Nevjerovatno je da im ta ista osoba nije interesantna dok je živa, ali kad umre, ako se to istog časa ne objavi, nastane problem. U dnevnom novinarstvu morali smo pratiti sve portale manijakalno i nagledat se svega, da ne bismo propustili neku vijest. Kako to više ne radim, napravila sam selekciju portala koje pratim i, kako živim u BiH, potpuno mi je jasno da stvarnost izgleda drugačije u odnosu na ono što su sadržaji odabranih portala. Kada je riječ o našim aktivističkim portalima, to je način na koji treba pisati. Nadam se da će ti portali i

drugim novinarima i novinarkama poslužiti kao primjer. Nedavno je pokrenut portal koji ima rubriku *feminizam*. Kolega je radio tekst na temu Bijeljinskih misica kandidatkinja i dala sam izjavu na tu temu nakon čega on meni šalje link teksta i čitam, a tamo citat, moja izjava i „rekla je Ljevakova“. On kaže nisam ja to napisao, dakle, urednica. Deklarativno zalaganje za nešto ne podrazumijeva suštinsko razumijevanje, a posljedica je neznanja i teško je kada imamo ljude koji imaju dvije ili tri decenije rada iza sebe da im se daje edukacija.

Sandra Zlotrg: „Dodik počastio Romkinju sa sto evra“. Svi mediji su prenijeli fotografiju. Ukratko, vijest je „Poslije prijema srpskih heroína, osvajačica medalja na Olimpijskim igrama u Riju, ženi romske nacionalnosti Dodik je dao 100 evra. Naime, nakon druženja u Palati predsjednika, prvi čovjek Srpske je sa olimpijskim reprezentativcima ponosno krenuo u šetnju prema Gospodskoj ulici.“ Kako su nekom čarolijom od *heroína* postale *reprezentativci*, to samo *Blic* i *BN* znaju. Onda ga je presrela prosjakinja sa bebom u naručju. [Ana Kotur](#) postavila je to tako da je Zakonom o javnom redu i miru za to predviđena zakonska kazna. Dakle, imate medije koji to samo prenesu, a imate portale kao što je *Školegijum.ba* koji postave pravo pitanje i potrude se da naprave nešto od te vijesti.

Kristina Ljevak: Ovo je *Blic* izvorno objavio, prenio *BN* portal, neko ko važi kao vrsta opozicije u Republici Srpskoj. Kad su prenijeli možda su imali neku sliku da je to pogrešno, ali to nije poslužilo kao povod za ozbiljniji tekst gdje se Dodik poziva na odgovornost kao predsjednik. Degutantno mi je da je jedan vjenčani par fotografije svog vjenčanja ustupio

magazinu, a kao protuuslugu ovi su platili sredstva humanitarnoj organizaciji. Ako je riječ o visokom dužnosniku i njegovoj partiji smatram da on putem mehanizama vlasti treba napraviti preduslove za kvalitetniji život, a ne od svog vjenčanja praviti paradu i zarađivati. Pa i sa plemenitim namjerama.

Sandra Zlotrg: Lamija, koje ti medije pratiš kada tražiš dobre tekstove?

Lamija Begagić: Pratim [Školegijum.ba](#), [LGBTI.ba](#), [Diskriminacija.ba](#) i [Urban magazin](#). To je što se tiče BiH. Radujem se ovima što se tek pokreću. U okruženju pratim [Libelu](#) i [VoxFeminae](#).

Lejla Huremović: Dodala bih CroL.hr. Odem ja ponekad i na *Klix.ba* i na *Radiosarajevo.ba* da bih vidjela šta se dešava u državi. Prateći alternativne portale ponekad zaboravimo u kojem svijetu živimo i šta nas okružuje.

Lamija Begagić: [Prometej](#) sam zaboravila.

Kristina Ljevak: Zato je Facebook dobar alat da se ne propusti ništa iz naše stvarnosti. Htjela sam da pogledam Dinjin novi video, a mene je YouTube prespojio na novi program neke modne blogerice. Ona je imala drugaricu sagovornicu iz Beograda i preporučile su pet *must have* modnih predmeta. To se dešava u dnevnom boravku, iza se vidi kuhinja i iako je snimano mobitelom ili web-kamerom, izgleda kao većina emisija koje imamo na televizijama. U drugom videu predlaže kozmetičke novitete za mjesec august. S kojom strašću ona govori o pigmentaciji sjena, sa kojom terminologijom.. i sve to djeluje nebitno dok ne pogledate broj pregleda. Intervjui sa važnim, odgovornim osobama, ako se radi o poznatoj osobi, imaju petsto pregleda, a ovaj video ima dvadeset hiljada pregleda.

Boba, iz publike: Da li misliš da je svrsishodnije da ona progovori o nekim temama o kojima mi pišemo ili da mi osnujemo još deset aktivističkih portala koji, po mom mišljenju, nisu aktivistički već plaćeni? Da li mislite da je prisustvo marginalnih tema u popularnom sadržaju način da se dopre do ljudi? Da li je vrednije ono što radi Jelena Karleuša ili ono što svi mi radimo sa svojih malih portala? Na *Školegijumu* sam pročitala dobar tekst, ne znam je li bila neka zezancija – kako iskoristiti Cecin tekst u nastavi. Meni je ono genijalno. Mi se uvek nekako uhvatimo novina i info-portala. Možda nam je pametnije da se uhvatimo Azre, Ekspresa i Ekskluziva.

Sandra Zlotrg: Nije iz zezancije, to je ozbiljan prijedlog Školegijuma.

Kristina Ljevak: Slažem se i, kad smo kod Jelene, dijelim mišljenje sa Stojanovićem kada je rekao da je Jelena Karleuša više uradila nego razne konferencije i feminizam u rukavicama. Imale smo i mi pokušaj sa zvijezdom Jeleninog ranga, Selmom Bajrami, da bude kuma na jednom gej vjenčanju. Kada smo došli do njenog broja telefona pisala sam Selmi poruku i ne mogu da vjerujem da to radim. Ona se tada razvodila i rekla mi 'pusti me na miru, imam svojih problema'.

Sandra Zlotrg: A šta ste htjele sa njom?

Kristina Ljevak: Pa samo to da kaže da je bila kuma dvojci gej prijatelja, ja ću pisati sve ostalo. Ali u Selminim očima ja sam bila dosadna novinarka koju ona nikada nije srela i za koju nije čula. Za godinu dana pojavio se tekst u *Ekspresu* gdje sam bila junakinja jer sam išla na novinarsko putovanje gdje je bila pjena-parti na brodu. U naslovu je bilo kako se Kristina i dvoje ljudi njišu u ritmu muzike za ples. Tog istog dana kada sam izašla u *Ekspresu* Selma Bajrami mi šalje zahtjev za prijateljstvo. Pomislila sam da je lažni profil, ali kad sam došla kući vidjela sam da je Selma izašla na naslovnici istog tog *Ekspresa*. Sad se mi kao razumijemo.

Sandra Zlotrg: Šta ćemo sa ovakvim primjerima? Je l' ovo slika međunarodne prostitucije? Govori se o trafikingu, bijelom roblju...

Jasmina, iz publike: To je stilizovana reklama za donje rublje.

This is yet another example of how this serious topic of violence against women is misused for media sensationalism.

Using photos to illustrate a text can sometimes be problematic in the cases of severe crimes like murder. The story of the woman beaten to death by her husband was illustrated by the photo of their kiss! It would have been more appropriate if any "neutral" photo or a photo of the victim was used. This discrepancy between the tragic news and the photo illustrating the text is quite disturbing for any well-minded reader.

Sandra Zlotrg: „Miju proganja bivši koji ju je tukao“ i njena fotografija u kupaćem. Ili „Na smrt pretukao suprugu“, a na fotografiji oni se ljube.

Kristina Ljevak: Na prvoj fotografiji se sugerije da je ona u tom kupaćem defilovala i pred drugim muškarcima te je zaslužila, a na drugoj vidimo nekadašnji sklad – onda je opet supruga zaslužila.

Sandra Zlotrg: Pitanje za kraj: Šta sa portalima kakav je Saff ili Stav?

Kristina Ljevak: Šta inače sa portalima? Toliko smo energije u njih uložili u prethodnim godinama, a ništa se ne mijenja. Jedino da idemo od osobe do osobe i da ih molimo da prave svoju *play-listu* portala. Sandra, Lejla i ja bile smo zajedno na radionici gdje je novinarka

portala rekla da su imali neobičnu situaciju gdje je nova koleginica dala otkaz rekavši da je lezbejka. A niko je nije uvrijedio i pri tome portal je jako korektan. Onda je Sandra pitala da li su razgovarali sa njom. Meni je bilo zanimljivo da su to uopšte primijetili, jer na drugim portalima ljudi su toliko opsjednuti čitanošću da jedni druge preskaču. Dok sam surađivala sa jednim bosanskohercegovačkim portalom koji nije osviješten ni u kom pravcu, pratila sam čitanost intervjua koji sam pisala i do kojeg mi je bilo stalo; tada je bio najčitaniji. Nakon njega bio je tekst o tome zašto su nam crvene oči na fotografijama. Pri tome je to glupost od tri rečenice koja je i prepisana, a ja sam tri dana radila na ovom tekstu.

Sandra Zlotrg: Ja ne mislim da su portali kao *Saff.ba* tako naivni, ja mislim da su oni itekako opasni. Šta se desi sa svim prigovorimo koje je SOC uputio?

Lejla Huremović: Mi smo gubili puno vremena i energije, gubili dane zbog toga, žalili se Vijeću za štampu, pokušavali da tražimo da ukinu te članke. Oni su nama samo davali više članaka. Kada se mi obratimo Vijeću za štampu, oni nama napišu još jedan članak. Prestali smo reagovati jer nam je draže da izađe jedan članak nego tri. Slažem se da nije banalan, da su opasni tekstovi, ali imam osjećaj da nije toliko čitan i da je više čitan kada mi reagujemo.

Vladana, iz publike: Pošto je ovo i pravnička tema. Mi se ne možemo žaliti jer ne postoji regulacija za LGBTI osobe. Ali postoje regulacije za izazivanje mržnje i netrpeljivosti na nacionalnoj ili vjerskoj osnovi. Mene zanima zašto nijedna zajednica nije na to reagovala. A mislim da su bezazleni za grupu u kojoj se mi krećemo, ali su poprilično relevantni za manje zajednice i da mogu praviti probleme po tom etničkom pitanju.

Sandra: Pitanja za kraj i vaš komentar: Šta mislite zašto je ovako malo ljudi u publici? Gdje su kolege novinari i novinarke?

Kristina Ljevak: Sa Sarajevom nema pravila. Ljude to ne zanima. U svakom segmentu koji nije dnevno-politički i estradni, to je isto.

Sandra Zlotrg: Prošli put na temu nacionalizam bila je osoba koja je došla u ime *Stava* i snimala sve te je izašao tekst. Dakle, zavisi i od teme.

Transkript uradio i sredio: Armin Stefanović